

В. В. ВОЛІК

ПРОБЛЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ

Розглядається проблема оцінювання рівня володіння професійно орієнтованим читанням у майбутніх економістів. Висвітлено основні положення оцінювання та процедури контролю рівня сформованості вмінь та навичок читання в ході проведення експериментального навчання. Визначено основні критерії, типи та об'єкти контролю. Подано важливу інформацію щодо визначення рівня умінь і навичок читання фахової періодики.

Ключові слова: читання, мовні навички, критерій оцінювання, розвідувальний експеримент, публіцистичний текст, валідність.

В. В. ВОЛІК

ПРОБЛЕМА ОЦЕНИВАНИИ И КОНТРОЛЯ В ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ-МЕЖДУНАРОДНИКОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОМУ ЧТЕНИЮ

Рассматривается проблема оценивания уровня владения профессионально ориентированным чтением у будущих экономистов-международников. Освещены основные положения оценивания и процедуры контроля уровня сформированности умений и навыков чтения в ходе проведения экспериментального обучения. В статье определены основные критерии, типы и объекты контроля. Подается важная информация относительно определения уровня знаний и навыков чтения профессиональной периодики.

Ключевые слова: чтение, языковые навыки, речевые умения чтения, критерии оценивания, разведывательный эксперимент, публицистический текст, валидность.

V. V. VOLIK

THE PROBLEM OF EVALUATION IN ESP TEACHING READING

The article is devoted to the problem of evaluating students' proficiency in an ESP reading course. The author highlights the main points of evaluation and reading skills proficiency monitoring while conducting the experiment. The article deals with the main monitoring criteria, types and objectives. Referring to his previously conducted experiment, the author explains how to put the above mentioned ideas into practice. The article gives information on the criteria-referenced evaluation of students' proficiency in ESP reading.

Key words: reading, reading skills, evaluation criteria, preliminary experiment, publicistic texts, validity.

В умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці та розширення співпраці України з різними країнами та міжнародними організаціями постає питання про підготовку фахівців, здатних залучатися до комунікації та співпраці зі своїми зарубіжними партнерами. Особливо важливе значення для професійної діяльності економістів-міжнародників має читання, що зумовлено багатьма причинами: ознайомлення з закордонним досвідом у будь-якій галузі відбувається з друкованих джерел або Інтернету; вміння працювати з літературою є складовою роботи фахівця, котрий має справу з пошуком і використанням важливої інформації; самоосвітня робота спеціаліста, спрямована на підвищення своєї кваліфікації (а також рівня володіння мовою), завжди пов'язана з читанням літератури; у професійній діяльності спеціаліста спілкування іноземною мовою має епізодичний характер, тоді як читання сприяє збереженню набутих навичок та вмінь і допомагає дуже швидко відновити їх. Крім того, письмові тексти легко доступні завдяки Інтернету, що дозволяє розвивати вміння читати

автентичну фахову періодику і після навчання у вузі, незалежно від того, чи буде в нього можливість спілкуватися на роботі з іноземцями [1, с. 16].

Проблема навчання професійно орієнтованого читання висвітлювалась у працях дослідників ще у 70-х роках минулого століття. Але особливий інтерес до неї зріс на початку 90-х у зв'язку з переорієнтацією економічного курсу пострадянського суспільства та переглядом підходів до підготовки фахівців. Аналіз літератури у сфері навчання професійно орієнтованого читання виявив, що чимало вчених досліджують шляхи підвищення ефективності навчання читання: визначено роль і місце читання у професійно орієнтованому навчанні іноземної мови (С. К. Фоломкіна); визначено вимоги до матеріалів для читання за фахом і принципи їхнього відбору; створено раціональну систему вправ для формування навичок і вмінь читання (Г. В. Барабанова). Однак, незважаючи на значну увагу науковців до питання навчання професійно орієнтованого читання, проблема навчання читання автентичних публіцистичних текстів на економічну тематику залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті полягає у висвітленні основних положень оцінювання та контролю рівня сформованості умінь і навичок читання англомовної фахової періодики, які були реалізовані у процесі проведення експериментального навчання майбутніх економістів-міжнародників.

Проблема оцінювання та контролю рівня сформованості вмінь читання посідає чільне місце у дослідницькій літературі. Оцінювання є ширшим поняттям, ніж контроль. Будь-який контроль є формою оцінювання [2, с. 178]. На думку Т. Хачінсона, оцінювання виконує дві основні функції: контролю та зворотного зв'язку [7, с. 151]. Останній забезпечує викладачів інформацією щодо внесення можливих змін в організацію процесу навчання з метою його поліпшення, а також дає змогу студентам покращити їхні методи навчання.

Оцінювання реалізується на двох рівнях: оцінювання рівня знань студентів та оцінка курсу навчання. Остання допомагає виявити наскільки ефективним є процес навчання, чи досягає він поставленої мети. Однак межі між цими двома рівнями не завжди чіткі. Оцінювання рівня знань студентів відображає певною мірою валідність курсу навчання. Дійсно, якщо студенти у процесі навчання не показують очікуваних результатів, то це є тривожним сигналом, що курс навчання потребує перегляду.

Контроль розуміння прочитаного є «найвідповідальнішим моментом у роботі над текстом» [3, с. 90]. Будучи складовою оцінювання, контроль розуміння прочитаного виконує насамперед 3 основні функції, реалізація яких призводить до формування різних видів читання:

- перевірки розуміння конкретного тексту;
- управління (перевірка розуміння прочитаного є опосередкованим способом створення різних технологій читання);
- навчання (перевірка розуміння конкретного тексту дозволяє виявити основні труднощі читання і навчити студентів їх усувати).

У Загальноєвропейських Рекомендаціях вказані різні типи контролю [2, с. 183], проаналізувавши які ми визначили ті з них, які є релевантними для нашого дослідження, а саме:

- контроль досягнень/володіння – перевірка того, чого навчили. В експериментальному навчанні ми перевіряємо рівень сформованості навичок і вмінь читання фахової публіцистики або рівень володіння професійно орієнтованим читанням за допомогою післяекспериментального зрізу;

- фіксований контроль – дає нам змогу оцінити рівень володіння професійно орієнтованим навикам через певні проміжки часу, тобто перед початком курсу навчання та в кінці, проводячи передекспериментальний та післяекспериментальний зрізи;

- непрямий контроль – використання тесту для оцінювання вмінь читання. Варто зауважити, що цей тип контролю корелює з об'єктивним підходом до перевірки рівня знань. Ми застосовуємо об'єктивний контроль, наприклад, перевіряючи рівень володіння ознайомлювальним читанням (оцінюючи компетенцію, ми звіряємо відповіді студентів з ключами). Однак ми не відкидаємо можливість прямого (суб'єктивного) контролю, оскільки він допомагає оцінити рівень володіння вивчаючим читанням (у цьому випадку засобом перевірки є письмовий переклад, що передбачає суб'єктивний підхід до оцінювання);

- здійснюючи контроль, ми адаптуємо підхід «керованого судження», оскільки керуємось виваженими судженнями згідно з відібраними критеріями оцінювання;

• самоконтроль (з боку студентів) – судження про власне володіння мовою. Головний потенціал самоконтролю полягає в його використанні як інструмента підвищення свідомості та мотивації: допомогти студентам оцінити свої сильні сторони, усвідомити свої слабкі сторони та більш ефективно організувати своє навчання.

Необхідно також зазначити, що існують 3 фундаментальні критерії контролю знань і вмінь: валідність, надійність і достовірність. Що означають ці терміни і наскільки вони релевантні є для нашого дослідження? У Рекомендаціях Ради Європи валідність є одним з основних положень процедури контролю, яка може вважатись валідною за умови чіткого обґрунтування та адекватності отриманих даних [2, с. 177]. Надійність корелюється із стабільністю результатів, отриманих під час проведення тестування, а достовірність – із точним визначенням рівня володіння професійно орієнтованим навчанням.

Визначення критеріїв оцінювання передбачає встановлення об'єктів контролю рівня володіння професійно орієнтованим читанням. Визначаючи об'єкти контролю, ми проаналізували дослідження, що висвітлюють проблему контролю іншомовного читання (С. К. Фоломкіна, Г. В. Барабанова, Т. Хачінсон, А. Вотерс). С. К. Фоломкіна, зокрема, до об'єктів контролю розуміння прочитаного відносить визначення ідеї тексту, комунікативного наміру його автора, а також його оцінку читачем [4, с. 91]. Іншими словами, в основі контролю лежить розуміння прочитаного.

У нашому випадку контроль спрямований на визначення ступеня повноти і точності розуміння фахових текстів. Ступінь повноти відображає кількісну міру інформації, вилученої читачем з тексту. Точність розуміння характеризує якісну складову сприйняття інформації тексту читачем. Щодо глибини розуміння, яка проявляється в інтерпретації прочитаного, ця характеристика не є обов'язковим об'єктом контролю у нашому випадку, оскільки відповідно до Галузевого стандарту для студентів-міжнародників головним є повне і точне розуміння інформації [4, с. 50–51]. Саме повнота і точність розуміння співвідносяться з основними вміннями читання фахової літератури, якими повинні володіти студенти. Оскільки розуміння досягається належним рівнем сформованих навичок і вмінь читання, об'єктами контролю будуть мовні та мовленнєві навички та вміння.

Під мовними навичками ми розуміємо лексико-стилістичні та граматичні навички. До відносяться розпізнавання форми слова, семантизація, мовна здогадка про значення невідомих слів і термінів, прогнозування на рівні слова, комбінування, а до граматичних – розпізнавання граматичних структур та речень, розпізнавання смислових та синтаксичних зв'язків між реченнями та частинами тексту, прогнозування на рівні фрази та понадфразової єдності. Під мовленнєвими вміннями ми розуміємо такі, що забезпечують розуміння тексту на рівні значення, а саме: 1) уміння виділяти у тексті необхідну інформацію; 2) уміння узагальнювати, синтезувати окремі факти у смислові групи (уміння компресії); 3) уміння співвідносити отримані факти. Стосовно розуміння на рівні змісту, то, оскільки воно забезпечує глибину розуміння тексту і співвідноситься із вміннями оцінювання та інтерпретації інформації, ми не включаємо цей рівень до об'єктів контролю.

В основі нашої системи оцінювання лежать 3 основні критерії. Проведемо їх уточнення. Перші 2 критерії спрямовані на перевірку точності розуміння англomовних публіцистичних статей на економічну тематику, що передбачає визначення рівня сформованості мовних навичок, тобто лексико-стилістичних і граматичних навичок. Третій критерій орієнтований на перевірку повноти розуміння фахових текстів, тобто скерований на визначення сформованості мовленнєвих умінь, здійснюючи контроль розуміння на рівні значення. Критерії оцінювання володіння професійно орієнтованим читанням майбутніми економістами-міжнародниками представлені у таблиці 1.

Ці положення спочатку були успішно реалізовані у розвідувальному експерименті, що проводився у березні-травні 2009 р. на базі Хмельницького національного університету. У ньому брали участь 2 експериментальні групи та 1 контрольна чисельністю 30 студентів II курсу спеціальності «Міжнародні економічні відносини». Основний експеримент проводився у жовтні-січні 2009-2010 н.р. на базі трьох вітчизняних вузів: Хмельницького національного університету (ХНУ), Львівського національного університету ім. І. Франка (ЛНУ) та Волинського національного університету ім. Лесі Українки (ВНУ). Учасниками експериментального навчання були 4 навчальні групи ХНУ, 2 групи ВНУ та 4 групи ЛНУ. Загальна кількість студентів у згаданих групах становила 111 осіб, які навчаються на II курсі міжнародного економічного відділення факультету міжнародних відносин.

Критерії оцінювання володіння майбутніми економістами-міжнародниками професійно орієнтованим читанням

Точність розуміння тексту (сформованість мовних навичок)		Повнота розуміння тексту
Сформованість лексико-стилістичних навичок	Сформованість граматичних навичок	Сформованість мовленнєвих умінь

Перед початком експериментального навчання та після нього ми провели передекспериментальний і післяекспериментальний зрізи з метою визначити рівень володіння ознайомлювальним та вивчаючим читанням публіцистичних статей за фахом, оскільки саме ці види є доміантними у навчанні читання автентичних публіцистичних статей майбутніх економістів міжнародників. Засобом перевірки навичок та вмінь вивчаючого читання було обрано переклад як форму прямого (суб'єктивного) контролю, оскільки він дає змогу встановити наскільки точно студенти зрозуміли всю інформацію тексту [3, с. 95]. Крім того, така форма контролю дозволяє визначити рівень сформованості лексико-граматичних навичок читання.

Основним показником точності розуміння тексту було осмислення 16 фактів, які містилися в ньому. Ці факти вважалися зрозумілими, якщо студент правильно передавав зміст кожного речення. Той чи інший факт не вважався зрозумілим, якщо у перекладі було виявлено помилки, які призвели до зміни змісту речення. Аналізуючи неправильно зрозумілі студентами факти, ми керувались прийнятою у перекладознавчій літературі типологією перекладацьких помилок [5, с. 133], а саме: 1) пропуски інформації (для вивчаючого читання ступінь повноти розуміння становить 100%) [3, с. 36]; 2) неправильна передача змістовних зв'язків між фактами; 3) лексичні помилки; 4) граматичні помилки. Стосовно останніх, то ми враховували лише ті, які призводили до суттєвої зміни змісту речення. На виконання всього завдання студентам відводилося 30–40 хвилин. Такі часові рамки були встановлені з таких міркувань: прийнято вважати, що нормальний темп вивчаючого читання становить 50–60 слів за хвилину (300–400 друкованих знаків за хвилину), текст містив 1700 друкованих знаків (270 слів), тому для його розуміння потрібно було затратити 5–6 хвилин. ще 20–30 хвилин додавалось для запису перекладу на українську мову.

Для визначення рівня сформованості навичок і вмінь ознайомлювального читання студентам було запропоновано прочитати текст обсягом 4 900 друкованих знаків (819 слів) з метою розуміння основного змісту тексту і підібрати до запитань (1–8) правильні відповіді (A–D). Процедура контролю виконання цього тестового завдання мала об'єктивний характер. Правильна відповідь на кожне з 8 запитань оцінювалась одним балом.

Щоб визначити загальний коефіцієнт навченості за шкалою В. П. Безпалька згідно з результатами оцінювання двох завдань передекспериментального зрізу, нам необхідно було окремо вирахувати коефіцієнт навченості для визначення рівня сформованості умінь та навичок вивчаючого та ознайомлювального читання, який ми обчислили за формулою $Q = N : M$, де Q – коефіцієнт навченості, N – середня кількість правильно зрозумілих фактів/правильних відповідей, M – максимальний бал (дорівнює числу 16 за загальною кількістю фактів та 8 за кількістю тестових запитань). Задовільним вважається коефіцієнт навченості не нижче за 0,7 [6, с. 52].

Результати передекспериментального зрізу засвідчили низький вихідний рівень володіння лексичними одиницями та граматичними структурами, вживання яких типове для публіцистичних текстів економічної проблематики. Перевірка виконання тестового завдання на переклад виявила певні помилки, серед яких здебільшого були такі: невірна передача значень термінів та загальноживаних лексичних одиниць; неадекватний переклад фразеологізмів, а також фразових дієслів; пропуски інформації (2–3 факти); порушення синтаксичних зв'язків, неточності у передачі смислових зв'язків між частинами складнопідрядних речень, що вводяться сполучником *as*; неясності і викривлення у перекладі інфінітивних, дієприкметникових конструкцій та герундія тощо. Стосовно недоліків у виконанні тестового завдання на вибір правильної відповіді-альтернативи, то переважно вони зумовлені браком знань економічної термінології загального та вузько профільного вжитку, невмінням виділяти основні факти з загальному потоку фактичної інформації, співвідносити і синтезувати їх у смислові групи.

У післяекспериментальному зрізі учасники експериментального навчання досягли значно кращих результатів порівняно з передекспериментальним зрізом. Так, покращилась якість перекладу (кількість правильно зрозумілих фактів зросла в 1, 6 разу) та зріс ступінь розуміння основної інформації (у 1,7 разу). Загалом середній коефіцієнт навченості зріс у 1,7 разу. Доцільно зазначити, що учасники основного експериментального навчання досягли дещо кращих результатів порівняно з учасниками розвідувального експерименту (0,79 проти 0,73 за шкалою В. П. Беспалька).

Попри досягнуті успіхи експериментального навчання загалом, аналіз виконання студентами тестових завдань післяекспериментального зрізу виявив деякі недоліки в передекспериментальних роботах. На кінцевій стадії експериментального навчання виявлено тенденцію до зменшення частки неясностей і неточностей, спричинених застосуванням неадекватних перекладацьких трансформацій (додаванням зайвих елементів до речення перекладу або опущенням значущих елементів тексту оригіналу), порушень передачі смислових зв'язків у тексті перекладу. Порідшали випадки помилкового розуміння значень ключових термінів, а також невміння визначити у тексті основні факти та узагальнити інформацію.

Таким чином, результати нашого експериментального дослідження продемонстрували ефективність запропонованої системи навчання читання автентичних публіцистичних статей економічного характеру. Кількісний та якісний аналіз здобутих даних свідчить про прогрес в оволодінні студентами необхідними вміннями детального та глобального розуміння фахових текстів на основі сформованих навичок. Це дає право рекомендувати розроблену нами методичну систему для навчання студентів факультетів міжнародних відносин професійно орієнтованого читання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно орієнтованого читання в немовному ВНЗ: монографія / Г. В. Барабанова – К.: Фірма «Інкос», 2005. – 315 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С. К. Фоломкина. – М.: Высшая школа, 1987. – 207 с.
4. Галузеві стандарти вищої освіти України за спеціальностями «Міжнародні економічні відносини». – К., 2004. – 112 с.
5. Ганічева Т. В. Методика навчання майбутніх філологів усного англомовного двостороннього перекладу у галузі прав людини: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. / Т. В. Ганічева – Харків, 2008. – 373 с.
6. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний / В. П. Беспалько // Советская педагогика. – 1968. – № 4. – С. 52–69.
7. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learner-Centered: Approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 183 p.